

Категорія справи № 910/7103/21: Господарські справи (до 01.01.2019); Укладення, зміни, розірвання, виконання договорів (правочинів) та визнання їх недійсними, зокрема;; Визнання договорів (правочинів) недійсними; купівлі - продажу; поставки товарів, робіт, послуг.

Надіслано судом: 17.12.2021. Зареєстровано: 19.12.2021. Оприлюднено: 20.12.2021.

Дата набрання законної сили: 16.12.2021

Номер судового провадження: не визначено

Верховний
Суд

ПОСТАНОВА

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

16 грудня 2021 року

м. Київ

Справа № 910/7103/21

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду:

Студенець В.І. - головуєчий, судді: Баранець О.М., Мамалуй О.О.

за участю секретаря судового засідання: Натаріної О.О.

розглянувши матеріали касаційної скарги Товариства з обмеженою відповідальністю "Альтіс-Констракшн"

на ухвалу Господарського суду міста Києва

(суддя - Босий В.П.)

від 22.09.2021

та постанову Північного апеляційного господарського суду

(головуючий суддя: Демидова А.М., судді: Владимиренко С.В., Ходаківська І.П.)

від 02.11.2021

у справі № 910/7103/21

за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю "Північно-український будівельний альянс"

до Міністерства оборони України, Товариства з обмеженою відповідальністю "Альтіс-Констракшн"

про визнання недійсним державного контракту,

за участю представників учасників справи:

позивача - Шам О.І.;

відповідача 1 - Овчинников О.Р.;

відповідача 2 - Леськов П.І.

ВСТАНОВИВ:

ІСТОРІЯ СПРАВИ

1. Короткий зміст позовних вимог

1.1. Товариство з обмеженою відповідальністю "Північно-український будівельний альянс" звернулося до Господарського суду міста Києва з позовом до Міністерства оборони України та Товариства з обмеженою відповідальністю "Альтіс-Констракшн" про визнання недійсним державного контракту.

1.2. Під час розгляду справи по суті Товариство з обмеженою відповідальністю "Північно-український будівельний альянс" звернулося до Господарського суду міста Києва із заявою, в якій просило суд повернутись у підготовче засідання та повернути без розгляду з метою доопрацювання його позовну заяву до Міністерства оборони України та Товариства з обмеженою відповідальністю "Альтіс-Констракшн" про визнання недійсним державного контракту № 362/5/18/8 від 14.09.2018, укладеного між відповідачем-1 та відповідачем-2 на виконання робіт за державним оборонним замовленням з "Реконструкції технічної території арсеналу" (шифр-РТТ-Б01), яка розглядається в межах даної справи.

1.3. Зазначена заява обґрунтована тим, що на стадії розгляду цієї справи по суті виникли обставини, які визначають необхідність доопрацювання матеріалів позовної заяви. Так, у ході розгляду справи виникла необхідність з'ясування питання ліквідації режимно-секретного відділу Товариства з обмеженою відповідальністю "Північно-український будівельний альянс", впливу наведеної обставини на обґрунтованість позовних вимог. Водночас, з метою з'ясування відповідного питання та всіх важливих обставин справи необхідним є дослідження судом низки документів (перелік яких наведено в заяві), які є інформацією з обмеженим доступом (службовою інформацією)

в розумінні статей 6, 9 Закону України "Про доступ до публічної інформації", статті 21 Закону України "Про інформацію" і не підлягають вільному поширенню чи розповсюдженню. Також наведені документи стосуються питань охорони державної таємниці та мають гриф МОУ та Служби безпеки України "Для службового користування". З урахуванням наведених обставин, зазначені докази наразі не можуть бути подані позивачем.

2. Зміст рішень судів першої та апеляційної інстанцій

2.1. Ухвалою Господарського суду міста Києва від 22.09.2021 суд першої інстанції вирішив перейти зі стадії розгляду справи по суті у справі № 910/7103/21 до стадії підготовчого провадження. Позов Товариства з обмеженою відповідальністю "Північно-український будівельний альянс" до Міністерства оборони України та Товариства з обмеженою відповідальністю "Альтіс-Констракшн" про визнання недійсним державного контракту залишив без розгляду.

2.2. Постановою Північного апеляційного господарського суду від 02.11.2021 ухвалу Господарського суду міста Києва від 22.09.2021 залишено без змін.

2.3. Суди попередніх інстанцій виходили з того, що повернення до стадії підготовчого провадження є необхідним задля реалізації позивачем права на подання та підтримання заяви про залишення позову без розгляду, з метою дотримання основних засад господарського судочинства, справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення спору, забезпечення дійсного вирішення правового спору між сторонами.

При цьому господарські суди вказали, що право позивача на подання заяви про залишення позову без розгляду є абсолютним, тобто не залежить від мотивів позивача та волі інших сторін у справі.

Перевіривши повноваження особи, яка підписала від імені позивача заяву про залишення позову без розгляду, місцевий господарський суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, дійшов висновку про необхідність задоволення вказаної заяви і залишення позову без розгляду.

3. Короткий зміст вимог касаційної скарги та узагальнений виклад позицій інших учасників справи

3.1. Не погоджуючись з ухвалою Господарського суду міста Києва від 22.09.2021 та постановою Північного апеляційного господарського суду від 02.11.2021, Товариство з обмеженою відповідальністю "Альтіс-Констракшн" подало касаційну скаргу, в якій просить оскаржувані судові рішення скасувати, а справу передати до Господарського суду міста Києва для розгляду по суті.

3.2. Товариство з обмеженою відповідальністю "Альтіс-Констракшн" вказує на відсутність висновку Верховного Суду щодо застосування господарськими судами норм процесуального права, які регулюють процедуру повернення до підготовчого провадження після завершення розгляду справи по суті і судових дебатів.

Також скажник зазначає про порушення судами попередніх інстанцій частини 1 статті 118 та пункту 5 частини 1 статті 226 Господарського процесуального кодексу України. При цьому звертає увагу на те, що нормами Господарського процесуального кодексу України не передбачено можливості повернення до з'ясування обставин справи зі стадії судових дебатів.

Крім того, Товариство з обмеженою відповідальністю "Альтіс-Констракшн" посиляється на порушення судом апеляційної інстанції пункту 2 частини 1 статті 42 Господарського процесуального кодексу України, оскільки відмовивши в задоволенні його клопотання про відкладення розгляду справи, суд апеляційної інстанції порушив право апелянта на участь в судовому засіданні.

Також Товариство з обмеженою відповідальністю "Альтіс-Констракшн" зазначає про неправильне застосування судом апеляційної інстанції частини 14 статті 32 Господарського процесуального кодексу України; та помилковий висновок суду апеляційної інстанції про те, що залишення позовної заяви без розгляду за заявою позивача не призвело до негативних наслідків для інших учасників справи та не порушило їх права.

3.3. У відзиві на касаційну скаргу Товариство з обмеженою відповідальністю "Північно-український будівельний альянс" просило відмовити в її задоволенні, а оскаржувані судові рішення залишити без змін.

3.4. Від Товариства з обмеженою відповідальністю "Альтіс-Констракшн" надійшло клопотання про передачу справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду на підставі частини 5 статті 302 Господарського процесуального кодексу України, оскільки ця справа містить виключну правову проблему, з огляду на те, що Господарським процесуальним кодексом України не врегульовано процедуру повернення зі стадії судового розгляду до стадії підготовчого провадження.

Відповідно до частини 5 статті 302 Господарського процесуального кодексу України суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії або палати, має право передати справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо дійде висновку, що справа містить виключну правову проблему і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

Виключна правова проблема має оцінюватися з урахуванням кількісного та якісного вимірів. Кількісний ілюструє той факт, що вона наявна не в одній конкретній справі, а в невизначеній кількості спорів, які або вже існують, або можуть виникнути з урахуванням правового питання, щодо якого постає проблема невизначеності.

З погляду якісного критерію про виключність правової проблеми свідчать такі обставини, як відсутність сталої судової практики в питаннях, що визначаються, як виключна правова проблема; невизначеність на нормативному рівні правових питань, які можуть кваліфікуватися як виключна правова проблема; необхідність застосування аналогії закону чи права; вирішення правової проблеми необхідне для забезпечення принципу пропорційності, тобто належного балансу між інтересами сторін у справі. Метою вирішення виключної правової проблеми є формування єдиної правозастосовчої практики та забезпечення розвитку права (ухвала ВП ВС від 30.10.2018 у справі № 757/172/16-ц).

Вирішуючи питання щодо наявності чи відсутності підстав для передачі справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду, відповідно до положень частини 5 статті 302 Господарського процесуального кодексу України суд, керуючись внутрішнім переконанням у кожному конкретному випадку оцінює обґрунтованість доводів заявника щодо існування проблеми у застосуванні відповідної норми права, а також оцінює, чи необхідна така передача для формування єдиної правозастосовчої практики та забезпечення розвитку права. При цьому наявність виключної правової проблеми надає суду право та, відповідно, не покладає на нього обов'язку передати справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду.

З огляду на те, що доводи, наведені представником відповідача у клопотанні, не є переконливими, доречними і достатніми, не містять належного обґрунтування існування виключної правової проблеми у цій справі, суд касаційної інстанції відхиляє клопотання відповідача про передачу справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду з підстави, передбаченої частиною 5 статті 302 Господарського процесуального кодексу України.

4. Оцінка аргументів учасників справи і висновків судів першої та апеляційної інстанцій з посиланням на норми права, якими керувався Суд

4.1. Відповідно до частини 1 статті 300 Господарського процесуального кодексу України, переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, суд касаційної інстанції в межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, та на підставі встановлених фактичних обставин справи перевіряє правильність застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального і процесуального права.

Згідно зі статтею 304 Господарського процесуального кодексу України ухвали судів першої та апеляційної інстанцій можуть бути оскаржені в касаційному порядку у випадках, передбачених пунктами 2 і 3 частини першої статті 287 цього Кодексу. Касаційні скарги на ухвали судів першої чи апеляційної інстанції розглядаються у порядку, передбаченому для розгляду касаційних скарг на рішення суду першої інстанції, постанови суду апеляційної інстанції.

4.2. Предметом касаційного перегляду є ухвала суду першої інстанції, залишена без змін судом апеляційної інстанції, про задоволення заяви Товариства з обмеженою відповідальністю "Північно-український будівельний альянс" про залишення без розгляду його позову.

При цьому на вирішення суду касаційної інстанції поставлено питання щодо можливості повернення зі стадії розгляду справи по суті, зокрема зі стадії судових дебатів, до стадії підготовчого провадження для розгляду заяви позивача про залишення його позову без розгляду.

4.3. Так, Товариство з обмеженою відповідальністю "Північно-український будівельний альянс" звернулося до Господарського суду міста Києва з позовом до Міністерства оборони України та Товариства з обмеженою відповідальністю "Альтіс-Констракшн" про визнання недійсним державного контракту.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 18.05.2021 прийнято вказану позовну заяву та відкрито провадження у справі за № 910/7103/21; вирішено розгляд справи здійснювати за правилами загального позовного провадження, призначено у справі підготовче засідання.

Протокольною ухвалою Господарського суду міста Києва від 28.07.2021 закрито підготовче провадження та призначено дану справу до судового розгляду по суті.

Представником позивача 20.09.2021 подано до Господарського суду міста Києва заяву, в якій позивач просив суд повернутися в підготовче засідання та повернути позовну заяву без розгляду з метою доопрацювання.

Суд першої інстанції, розглянувши вказану заяву, дійшов висновку про наявність підстав для її задоволення. За результатами розгляду цієї заяви Господарський суд міста Києва постановив оскаржувану ухвалу від 22.09.2021 про перехід зі стадії розгляду справи по суті до стадії підготовчого провадження та залишення позову без розгляду.

4.4. Колегія суддів вважає висновок суду першої інстанції про можливість повернення зі стадії розгляду справи по суті до стадії підготовчого провадження для залишення позову без розгляду передчасним з огляду на таке.

Главою 6 Розділу III Господарського процесуального кодексу України не врегульовано питання щодо повернення суду першої інстанції до стадії підготовчого провадження після його закриття, зокрема зі стадії судових дебатів.

Разом з тим, колегія суддів враховує, що у пункті 30 постанови Верховного Суду від 03.10.2019 у справі № 902/271/18 сформульовано такий правовий висновок:

"Також Верховний Суд звертається до власної практики, зокрема, постанови від 02.10.2019 у справі № 916/2421/18, у якій Верховний Суд погодився з судами першої та апеляційної інстанцій у питанні можливості повернення до стадії підготовчого провадження після його закриття у випадку, якщо судом встановлено замовчування відповідачем важливого питання, яке мало б бути вирішено саме на стадії підготовчого провадження. На думку Верховного Суду, стадія підготовчого провадження з огляду на її мету є не формальною, а реальною запорукою здійснення ефективного правосуддя на стадії розгляду справи по суті, тож належне та добросовісне ставлення до стадії підготовчого провадження як з боку суду, так і з боку всіх учасників справи, є таким, що у повній мірі відповідає засадам справедливого правосуддя. На важливість дотримання строку на подання доказів звертав свою увагу Верховний Суд й раніше у постановках від 06.02.2019 у справі № 916/3130/17, від 03.04.2019 № 913/317/18".

У пункті 4.12 постанови від 16.02.2021 у справі № 922/2115/19 Верховний Суд зазначив:

"Суд апеляційної інстанції, посилаючись на частину 3 статті 269 ГПК України, відмовив у прийнятті додаткових доказів, наданих позивачем, які не були предметом розгляду у суді першої інстанції, залишивши при цьому поза увагою, що ТОВ "Азотфострейд" звертався до суду першої інстанції з відповідними клопотаннями про повернення до стадії підготовчого провадження для подання доказів у зв'язку із обставинами, зазначеними відповідачем у відзиві. Отже висновок суду апеляційної інстанції про неприйняття наданих позивачем доказів на підставі зазначеної норми є передчасним".

З врахуванням наведених правових висновків, Верховний Суд в ухвалі від 22.06.2021 у справі № 923/525/20 також зазначив про те, що місцевий господарський суд обґрунтовано дійшов висновку про можливість повернення до розгляду справи на стадію підготовчого провадження після його закриття, виходячи з фактів неотримання відповідачем копій ухвали від 09.06.2020 про відкриття провадження у справі, ухвали від 15.07.2020 про відкладення розгляду справи, ухвали від 11.08.2020 про закриття підготовчого провадження та призначення справи до судового розгляду по суті, які (ухвали) повернулися до господарського суду, що підтверджується наявними у справі доказами. При цьому господарськими судами було враховано клопотання відповідача про відновлення підготовчого провадження, яке (клопотання) обґрунтовується тим, що про судову справу відповідач дізнався тоді, коли підготовче провадження вже було закрито, що позбавило його можливості надати відзив на позовну заяву та скористатися іншими правами, наданими сторонам на стадії підготовчого провадження.

Отже, відповідно до практики Верховного Суду, яку колегія суддів враховує на підставі частини 4 статті 236 Господарського процесуального кодексу України, суди першої інстанції за наявності певних обставин можуть прийняти рішення про повернення до стадії підготовчого провадження після його закриття для вчинення тих чи інших процесуальних дій, які можуть бути реалізовані лише на стадії підготовчого провадження.

Разом з тим такі обставини мають бути вагомими, оскільки можливість повернення до стадії підготовчого провадження з будь-яких підстав нівелює саме значення стадій господарського процесу: як підготовчого провадження, так і стадії розгляду справи по суті.

4.5. При цьому колегія суддів зазначає, що відповідно до пункту 5 частини 1 статті 226 Господарського процесуального кодексу України суд залишає позов без розгляду, якщо позивач до початку розгляду справи по суті подав заяву про залишення позову без розгляду.

Зі змісту наведеної статті можна дійти висновку, що право на подання позивачем заяви про залишення його позову без розгляду обмежене встановленим законом строком - до початку розгляду справи по суті.

Разом з тим статтею 207 Господарського процесуального кодексу України передбачено, що головуючий з'ясовує, чи мають учасники справи заяви чи клопотання, пов'язані з розглядом справи, які не були заявлені з поважних причин в підготовчому провадженні або в інший строк, визначений судом, та вирішує їх після заслуховування думки інших присутніх у судовому засіданні учасників справи. Суд залишає без розгляду заяви та клопотання, які без поважних причин не були заявлені в підготовчому провадженні або в інший строк, визначений судом.

При цьому питання наслідків пропуску процесуальних строків та поновлення пропущеного процесуального строку врегульовані статтями 118, 119 Господарського процесуального кодексу України.

Виходячи з наведеного, у випадку подання заяви про залишення позову без розгляду після початку розгляду справи по суті наявні правові підстави для застосування статей 118, 119 та 207 Господарського процесуального кодексу України (подібних висновків дійшов Верховний Суд у постанові від 04.08.2020 у справі № 916/3416/19).

Також колегія суддів враховує, що аналогічним чином врегульовані наведені питання і в Цивільному процесуальному кодексі України.

Так, у постанові від 08.09.2021 у справі № 758/2008/19 Касаційний цивільний суд вказав, що суд першої інстанції не звернув увагу на те, що заява позивача про залишення позову без розгляду подана після початку розгляду справи по суті. При цьому суд першої інстанції також не звернув увагу на те, що після початку розгляду справи по суті передбачено право позивача відмовитись від позову.

4.6. З огляду на викладене, колегія суддів дійшла висновку, що суди попередніх інстанцій допустили порушення норм процесуального права.

4.7. Доводи Товариства з обмеженою відповідальністю "Альтіс-Констракшн" про порушення судом апеляційної інстанції пункту 2 частини 1 статті 42 Господарського процесуального кодексу України, оскільки відмовивши в задоволенні його клопотання про відкладення розгляду справи, суд апеляційної інстанції порушив право апелянта на участь в судовому засіданні, колегією суддів відхиляються з огляду на таке.

Так, як встановив суд апеляційної інстанції, процесуальний закон не містить приписів щодо обов'язкового здійснення апеляційного розгляду господарської справи за участю представників учасників справи. Не зазначалося про такий розгляд і в ухвалі Північного апеляційного господарського суду від 18.10.2021 про відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою ТОВ "Альтіс-Констракшн" на ухвалу Господарського суду міста Києва від 22.09.2021 у даній справі та призначення розгляду скарги на 02.11.2021. При цьому, доводи ТОВ "Альтіс-Констракшн" були ґрунтовно викладені в апеляційній скарзі, а матеріали справи містять обсяг відомостей, достатній для розгляду апеляційної скарги й за відсутності представників учасників справи. До того ж, про наявність у представника відповідача-2 додаткових доводів, без дослідження яких неможливо розглянути апеляційну скаргу по суті, суду не повідомлялося. За таких обставин, у суду апеляційної інстанції були підстави для відхилення клопотання відповідача-2 про відкладення розгляду апеляційної скарги.

4.8. При цьому колегія суддів погоджується з доводами касаційної скарги в частині відсутності правових підстав у суду апеляційної інстанції для застосування частини 14 статті 32 Господарського процесуального кодексу України, оскільки нею врегульовано іншу процедуру.

5. Висновки за результатами розгляду касаційної скарги

5.1. Згідно з пунктом 2 частини першої статті 308 Господарського процесуального кодексу України суд касаційної інстанції за результатами розгляду касаційної скарги має право скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій повністю або частково і передати справу повністю або частково на новий розгляд, зокрема за встановленою підсудністю або для продовження розгляду.

5.2. Відповідно до частини шостої статті 310 Господарського процесуального кодексу України підставою для скасування судових рішень суду першої та апеляційної інстанцій і направлення справи для продовження розгляду є порушення норм матеріального чи процесуального права, що призвели до постановлення незаконної ухвали суду першої інстанції та (або) постанови суду апеляційної інстанції, що перешкоджають подальшому провадженню у справі.

5.3. Виходячи із меж перегляду справи в касаційній інстанції, а також враховуючи доводи та вимоги касаційної скарги, оскільки суди попередніх інстанцій порушили норми процесуального права, зокрема пункт 5 частини 1 статті 226, статті 207, 118, 119 Господарського процесуального кодексу України, то це відповідно є підставою для скасування ухвали Господарського суду міста Києва від 22.09.2021 і постанови Північного апеляційного господарського суду від 02.11.2021 та направлення справи до суду першої інстанції для продовження розгляду.

6. Судові витрати

6.1. Оскільки справа направляється для продовження розгляду до суду першої інстанції, розподіл судових витрат судом касаційної інстанції не здійснюється.

Керуючись статтями 236, 238, 240, 300, 301, 308, 310, 314, 315, 317 Господарського процесуального кодексу України, Верховний Суд

ПОСТАНОВИВ:

1. Касаційну скаргу Товариства з обмеженою відповідальністю "Альтіс-Констракшн" задовольнити.

2. Ухвалу Господарського суду міста Києва від 22.09.2021 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 02.11.2021 у справі № 910/7103/21 скасувати, а справу направити для продовження розгляду до Господарського суду міста Києва.

3. Постанова набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною та не підлягає оскарженню.

Головуючий

В. Студенець

Судді

О. Баранець

О. Мамалуй